

Маја Николова*

ШКОЛСТВО У БЕОГРАДУ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА ЦЕСАРСКА И КРАЉЕВСКА РЕАЛНА ГИМНАЗИЈА

АПСТРАКТ:

На основу штампаних извешатаја, архивске грађе и релевантне литературе приказано је двогодишње постојање шесторазредне Цесарске и краљевске реалне гимназије, која је током 1916/17. и 1917/18. радила у Београду. Анализа наставних планова, уџбеника коришћених у настави, као и списка професора наводи на закључак да је школство под аустроугарском окупацијом било у функцији ширења политичких идеја и анексионих тежњи. У Гимназији је било обавезно учење немачког и мађарског језика; ћирилица и ћирилично штампани уџбеници били су забрањени, а српска историја и домаћи писци занемаривани. И поред строге дисциплине и идеолошки усмерене наставе, не сме се занемарити утицај ове образовне институције, која је својим постојањем остварила извешан континуитет у образовању српске младежи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ:

Први светски рат, Цесарска и краљевска реална гимназија у Београду, организација наставе, наставни план, уџбеници, професори, статистика ученика.

УВОД

Након дефинитивне окупације и повлачења српске војске, новембра 1915, у Србији су престале са радом све образовне институције. Ученици који су са својим учитељима или професорима напустили земљу наставили су школовање у емиграцији, а они који су остали у домовини нису имали организовану наставу. У ратним условима, које

су пратили прогон, депортовање, глад и епидемије, нису могли да се развијају школство и просвета. Пошто је један од циљева окупаторске политике био васпитање и образовање српске младежи у аустроугарском духу, у Београду и у другим местима у Србији током Првог светског рата осниване су основне и средње школе.

Већ новембра 1915. Аустроугарска, Бугарска и Немачка су поделиле тери-

---

* мр Маја Николова, педагог, Педагошки музеј, Београд

торију Србије на окупационе зоне, у оквиру којих је организована и окупациона управа. Аустро-Угари су у Београду, 1. јануара 1916. године, установили врховну власт - *Цесарско краљевску војну генералну губернију (К.и.К. Militar – General Gouvernement)*, под чијом контролом су биле територије ранијих округа – Београд, Шабац, Ваљево, Горњи Милановац, Крагујевац и Ћуприја, а наредбом од 11. фебруара 1916. припали су и окрузи Ужице, Чачак и западни делови округа Крушевац.¹ Главни војни гувернман се састојао од четири административно-управна одељења: војног, политичког, привредног и судског, при чему је политичко одељење било задужено за школство и културу. Војна команда окупационе власти била је врховни и законодавни орган, и највише надзорно тело за правосуђе и управу. Њој је био подређен и Војно генерални гувернман, на чијем челу је био гувернер кога је именоввао лично аустријски цар.

За првог гувернера Војно генералног гувернмана именован је, крајем 1915, гроф Салис - Севис, који је ступио на дужност 3. јануара 1916. године, а већ 17. јануара био је постављен и цивилни комесар Лудвиг Талоци (Thallosy), познати мађарски историчар и балканолог.² Током рата дошло је до промене, па је нови генерални гувернер, барон Адолф

фон Ремен, 26. јула 1916. ступио на дужност, на којој је остао до краја рата, а у јануару 1917. за цивилног комесара именован је Тодор Кушевић.³

Главни циљ окупационих власти био је безбедно коришћење природних богатстава за ратне и друге циљеве, као и стварање услова за трајно поседовање територије. Између осталог, образовање и култура представљали су важан основац, па је било потребно да се затечена национална култура разори и да се усмереним васпитањем и образовањем наметне нови вид друштвеног живота. У једном од извештаја, представник мађарске власти у Београду, Конрад, наводи: „управљајући оштрицу против српске интелигенције, треба привлачити сељаке и пословне, трговачке кругове. У школском питању ограничити се на основне, евентуално стручне школе, али потпуно одбацили српске учитеље јер су надојени мржњом против нас“.⁴

По уласку у Србију, Аустро-Угари су забранили рад свих школа, коришћење ћирилице, употребу уџбеника из националне историје, као и дела националних писаца Јована Јовановића Змаја, Петра Петровића Његоша, Бранка Радичевића и Алексе Шантића, а све ћириличне писаће и штампарске машине биле су уништене. Већи број манастира био је опљачкан, а многа културна добра су

1 Митровић А., *Србија у Првом светском рату*, Београд 2004, 283.

2 *Ibid.*, 286.

3 *Ibid.*

4 Ђорђевић Д., Аустро-Угарски окупациони режим у Србији и његов слом 1918, у: *Научни скуп у поводу 50-годишњице распада Аустро-Угарске монархије и стварања Југословенске државе*, Загреб 1969, 215.

послата у Беч и Будимпешту. У школске зграде које нису биле разорене усељени су војска и болнице, а школски инвентар и учила били су уништени или покрадени.⁵

Покушавајући да успоставе школски систем, представници окупационих власти, средином јануара 1916, разговарали су са неколико виђенијих учитеља и професора у Београду, међу којима је био и професор Јован Миодраговић. У свом спису *Трагични дани Србије*, који има форму дневника, Миодраговић наводи да је господину Херману, главном шефу Просветног одељења, изнео нацрт програма за рад школа у Србији, указујући на чињенице да су многе школске зграде порушене, инвентар уништен, а да су учитељи и професори заједно са војском напустили Србију. У таквим условима, по његовом мишљењу, било је немогуће обновити школски систем.

Аустроугарске власти, међутим, ове нису прихватиле и интензивирале су рад на отварању школа по програмима који су одговарали њиховим тежњама.

У том циљу, почетком јануара 1916. године, израдили су пројекат школског система – *Основне принципе за оснивање основних и средњих школа у окупираним областима Србије*, у коме су

били назначени захтеви и тежње у васпитању и образовању. Циљ основношколског рада био је *васпитање деце за грађански живот и стварање корисних чланова друштва*.⁶ Нова основна школа треба да даје само елементарно знање из писања, читања и рачуна, а дечацима и у војном држању, и да васпитава у духу строге дисциплине, навикавајући децу на ред и чистоћу.⁷

У истом акту је наведено да су у Србији, за време Првог светског рата, гимназије и средње стручне школе основане као државне и јавне установе, и то по моделу реалних гимназија или других средњих школа у Аустроугарској. То су могле бити полугимназије од пет и главне гимназије од осам разреда, мушке и женске, а нешто касније било је предвиђено и отварање више женске школе по угледу на лицеј. Школе са шест разреда, као што је била Реална гимназија у Београду, имале су право да школују и приватне ученике који су, након завршеног седмог и осмог разреда, били у могућности да полажу матурски испит. Средња школа је представљала наставак васпитања у духу Двојне монархије и припрему за стручне и више школе. Настава је извођена по наставном плану сачињеном од стране окупатора и привре-

5 У неколико преосталих очуваних зграда биле су усељене болнице, као што је био случај са Палилулском основном школом, у којој је била болница за заразне болести, и са Дорћолском основном школом у Душановој улици, где су били смештени рањеници.

6 Основни принципи за оснивање основних и средњих школа у окупираним областима Србије, Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/8, 15. јануар

1916, N. 62/1916.

7 *Код отварања ових привремених установа (школа) не ради се о неком упознавању са школским знањем, него много више о томе да деца буду одгојена у духу строге дисциплине и чистоће.* Допис Војног генералног гувернмана у вези рада основних школа у Србији; Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/10, 14. јануар 1916.

меним наставним програмима, у чијој изради су учествовали наши професори погодни за ратне прилике.

С обзиром на политичке и културне тежње окупатора, наставно особље је и у средњим школама било углавном из Монархије или домаће под строгом војничком котролом; језик је био српско-хрватски, уз обавезно учење немачког и мађарског језика, а писмо латинично. Од школске 1917/18. године били су ангажовани и српски средњошколски професори, и то они који су били ослобођени војске, инвалиди или жене. Од јесени 1916. било је дозвољено професорима, најпре из Аустроугарске, а касније, од 1. јула 1917, и домаћим да, под надзором војне управе и жандармерије, држе приватне часове немачког, француског и енглеског језика.⁸ Као учбеници користиле су се књиге намењене хрватским реалним гимназијама, које су набављене преко Земаљске владе у Загребу.

Током Првог светског рата све образовне институције биле су под надзором

аустроугарске Војне главне губерније, а свака школа је, осим директора, имала надзорника и школски одбор.⁹ Услови у којима су школе радиле били су веома скромни - недовољан број књига штампаних у Загребу и Осијеку, мало учила, као и школског инвентара отежавали су рад и професорима и ђацима. Школе су биле издржаване од стране општинских власти и школарине коју су плаћали ученици, а делимично и од Губерније, која је, осим новца, давала и учбенике.

Поштујући циљеве наведене у Основним принципима за оснивање основних и средњих школа у окупираним областима Србије, прва основна школа отворена је 1. фебруара 1916. у Београду, а почетком лета исте године био је организован и припремни курс за упис у Реалну гимназију.¹⁰ Окупивши професоре из Аустроугарске, углавном из Загреба и Осијека, у јесен 1916. отпочела је са радом Реална гимназија, а нешто касније и Приватна женска реална гимназија у Београду.

8 Решење о одобрењу др Милану Шивићу, професору у пензији из Београда, да може да даје приватне часове из немачког, мађарског, српског и француског језика, али само појединцима који не посећују школу; Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/1376, 23. јуни - 5. август 1917, N. 12133. Милан Шивић је 1916. био међу изабраним београдским професорима који су позвани да израде аустријске читанке за средњу школу. Понуду је одбио, а касније је забележио: „Нисам замерио својим колегама што су се примили тог посла; рекао сам само да се ја не могу примити, јер један човек не може писати читанке и за Србију и за Аустрију...Ја сам хтео да истрајем у ставу који сам заузео по уласку аустријских трупа у нашу земљу – ништа против Србије и ништа за Аустрију – и тај сам став одржао до краја“. Маринковић Љ.,

Педагошко-андрагошка схватања др Милана Шивића, дипломски рад, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, Београд 1990.

9 За рад школа у окрузима и срезовима одговорност су носили окружни и срески команданти; Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/10, 14. јануар 1916.

10 Према сећањима Милана Ђоковића, почетком 1916. године почела је са радом основна школа у згради поред Вазнесењске цркве, чији је управитељ био аустроугарски поданик, униформисани војник који се ученицима обраћао искључиво на немачком језику. Ђаци су код учитељице Ференц Палмер учили само латиницу, док је употреба ћирилице у школи била забрањена. Ђоковић М., *Деца под окупацијом, у: Београд у сећањима 1915-1918*, Београд 1977, 218.

РЕАЛНА ГИМНАЗИЈА

Са циљем да српску средњошколску младеж окупи и стави под контролу, аустроугарске власти су у Београду, у пролеће 1916. године, покушале да организују рад Реалне гимназије са интернатом. Да је намера била озбиљна показује и податак да је војна управа одредила наставно особље, а за команданта школе постављен је мајор Николаус Рибицки.¹¹ Вест о отварању Гимназије била је објављена у *Београдским новинама*, што је уједно представљало и позив родитељима да пријаве ђаке. Међутим, уплашени школским правилима и васпитањем у аустроугарском духу, београдско становништво се није одазвало, па је број пријављених ученика био мали. Пошто је овај покушај пропао, представници Монархије су нешто касније приступили отварању шесторазредне Реалне гимназије, али овога пута без интерната.

Цесарска и краљевска Реална гимназија у Београду основана је на предлог Осмог одељења Војне главне губерније, а наредбу за њено отварање издао је врховни командант војске, под бројем М.В. 1895/С и М.В. 29253/С 1916. године.¹² На челу Гимназије био је командант школе, а педагошким радом је руководио управитељ наставе, обојица припадни-

ци аустроугарске војске. У циљу обнове и одређивања нивоа знања, за пријављене ученике је током јула и августа исте године организован четворонедељни припремни курс, одржан у згради Војне академије.¹³ Као и остали видови образовања, летњи курс је био под војном управом, а предавања су држали средњошколски професори из Аустроугарске, од којих је већина имала официрски чин.

Настава у школи почела је 5. септембра 1916. године, по наставном плану Гимназије у Осијеку.¹⁴ Било је предвиђено да се током шестогодишњег школовања углавном уче природно-математички предмети, као што су математика, нацртна геометрија, јестаственица и биологија. Посебна пажња обрађана је слободоручном цртању и сликању, а неке друштвене науке, као што су српски језик и национална историја, биле су запостављене. Ученици су били обавезни да, осим српског, уче мађарски, немачки, латински (гимназијска одељења) и француски језик (реална одељења). У Гимназији, за коју се плаћала уписнина и школарина, наставни језик био је српски, службени немачки, а оцене за владање и успех, као и у другим образовним установама, биле су од један до пет. Реална гимназија била је војнички уређена, са строгим дисциплином, а у васпитању

11 Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/193, 5. мај 1916. Акт у вези постављења Н. Рибицког за команданта Гимназије.

12 *Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17*, Београд 1917, 2.

13 Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/435, 11. јул 1916, N. 5032.

14 Архив Србије, Фонд Војног генералног гувернмана VIII/400, 24. јун 1916, N. 4633. Акт у вези рада Реалне гимназије у Београду.

Слика 1. Извештај Цесарске и краљевске реалне гимназије у Београду за 1916/17. школску годину (Педагошки музеј, Београд)

Figure 1 Report of Imperial and royal secondary school in Belgrade for 1916/17 academic year (Museum of Pedagogy, Belgrade)

ученика велику улогу је имала спрега између школе и ученичких родитеља.

Јуна 1917. године била је приређена изложба ђачких радова - писмених задатака и цртежа, а најбољи од њих били су

изложени у згради Цесарске и краљевске генералне војне губерније у Будимпешти. Изложбу је пратио добротворни коцерт у башти гостионице *Таково*, на коме су ученици певали и глумили, а тамбурашки и гудачки оркестар одсвирао је неколико песама.¹⁵ Приход од продатих улазница за концерт, као и добровољни прилози посетилаца изложбе био је предат Ђачком фонду, који је служио као помоћ добрим, а сиромашним ђацима за плаћање школарине, набавку учила, књига и одела.¹⁶

На основу одлуке Цесарског и краљевског министарства за богоштовање и наставу, под бројем 17090 од 17. августа 1917. године, Реална гимназија у Београду била је потпуно равноправна са сличним средњим школама у Аустроугарској монархији, као и са босанскохерцеговачким средњошколским институцијама.¹⁷ Ученици који су завршили ову Гимназију имали су право да се упишу на све факултете у оквиру граница Двојне монархије, као и у другим европским државама у којима је била призната аустроугарска гимназијска диплома.

На крају прве школске године, ученици који су приватно полагали седми и осми разред гимназије имали су могућност да положе испит зрелости. Писмени део испита - српски, мађарски, немачки, латински, односно француски језик и математика, полагао се од 3. до

15 Архив Србије, Фонд Војног генералног гуврнмана XIV/415, 24. јул 1918, N. 584.

16 *Извештај Реалне гимназије у Београду за 1917/18*, Београд 1918, 10.

17 *Ibid.*, 10.

Слика 2. Професори Цесарске и краљевске реалне гимназије у Београду, 1918.

(оригинал се чува у Педагошком музеју)

Figure 2 Professors of Imperial and royal secondary school in Belgrade, 1918

(original in the Museum of Pedagogy)

7. јуна, а усмени 17. и 18. јуна 1917. године.¹⁸

Друга школска година, 1917/18, почела је 1. септембра 1917. године. Прво полугодиште трајало је до 31. јануара, а друго до 30. јуна 1918. године. Ученици који су желели да наставе школовање и током 1918/19. морали су да поднесу писмене пријаве до 15. августа 1918. године. Ученици који су се први пут при-

јављивали били су обавезни да полажу пријемни испит из свих предмета, као и да Главној војној губернији до 10. августа 1918. предају таксирану молбу, сведочанство, крштеницу, општинско и лекарско уверење.

На почетку друге школске године, по одобрењу Војног главног гувернмана, у Гимназију је било примљено девет наших професора. Њиховим долас-

¹⁸ *Ibid.*, 12

ком, однос између ученика и професора постао је интимнији, атмосфера у школи опуштенија, а успех у учењу бољи. У својим сећањима, професор математике и физике Милан Дукић наводи: „Ученици су са више љубави походили школу између њих и нас, сасвим природно, било је више поверења, јер смо били стари знанци. Наши су наставници обраћали пажњу на успех ученика и стварали везе између њих и себе уз признате услове пристojности. Спољашња дресура нам је била непријатна, често пута и смешна“.¹⁹

Наредне, 1918/19. школске године Гимназија је, после краћег рада, због повлачења непријатеља и ослобођења Београда, 1. новембра 1918. била затворена.

Гимназија је у ратним условима била добро опремљена; имала је готово сва потребна учила и намештај који је био сакупљен из рушевина других београдских гимназија. У згради је постојала и модерна фискултурна сала са гимнастичким справама, те су ученици били обавезни да током целе школске године посећују часове гимнастике.

ИЗДРЖАВАЊЕ ШКОЛЕ

Материјално издржавање Реалне гимназије у Београду падало је на терет Главне војне губерније, односно Ок-

ружне команде у Београду. Осим тога, ученици су плаћали уписнину, која је за први разред износила 10, а за остале разреде 8 круна, као и школарину од 20 круна за једно полугодиште. На крају 1916/17. школарина је износила 9310 круна,²⁰ а 1917/18. за редовне ученике је износила 22.140, а за приватне 9300 круна, што је било укупно 31.440 круна.²¹ Уз обавезну школарину, ученици су уплаћивали у фонд Црвеног крста, који је био намењен примерним ђацима чије породице нису биле у могућности да их издржавају. Осим тога, Београђани су давали добровољне прилоге Гимназији, намењене школовању и одевању сиромашних ђака.

ЕКСКУРЗИЈЕ И ЗДРАВЉЕ ЂАКА

На основу школских извештаја може се закључити да је здравље ђака било добро, иако је током 1917/18. школске године умрло четворо ученика. У самој згради постојала је лекарска амбуланта са приручном апотеком. Школски лекар Јосип Марошевић сваког месеца је прегледао све ученике, а морао је да лечи и оне који су због болести остајали код куће. Доктор Марошевић је повремено ученицима држао предавања из области хигијене.

Пошто су због ратних услова екскурзије биле забрањене, током двогодишњег

19 Ђукић М., Реална гимназија у Београду, у: *Наставник 1914-1918*, Београд 1919, 140.

20 *Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17*,

Београд 1917, 39.

21 *Извештај Реалне гимназије у Београду за 1917/18*, Београд 1918, 24, 31.

рада Гимназије ученицима није био организован ниједан излет.

НАСТАВА

Настава у Реалној гимназији у Београду била је извођена на основу израђеног наставног плана и програма, сачињеног по угледу на средње школе у Аустроугарској. Иако је у називу садржала *реална*, у наведеном Наставном плану су били заступљени и сви предмети за класичну (латински и страни језици) и за реалну гимназију, односно реалку (француски, геометрија и дескриптивна геометрија).²²

С обзиром да је Гимназија била под аустроугарском управом, сасвим је разумљиво што је у Наставном плану, уз велики број часова латинског (22 часа од трећег до шестог разреда) и француског (18), у свих шест разреда било обавезно учење немачког и мађарског језика (18). Осим језика, већи број часова у свих шест разреда био је посвећен математици (20) и геометрији (19), а у последња два разреда - дескриптивној геометрији (6). Са највећим бројем часова било је заступљено цртање (22) у свих шест разреда, што показује да је, осим природно-математичких предмета и језика, велика пажња обрађана сликарској вештини. Најмањи број часова, с обзиром на градиво, био је одређен за учење

српског језика (у свих шест разреда 16) и историје (од другог до петог разреда 11 часова).

Добро израђен Наставни програм у потпуности је пратио задате наставне циљеве. У оквиру немачког, мађарског и француског језика учили су се граматика, синтакса, одабране фразе напамет, као и превод на и са српског језика. Осим усменог испитивања, савладаност градива из немачког и мађарског језика проверавала се обавезном израдом месечних школских писмених задатака.

У оквиру наставе математике вежбањима су задаци са четири основне рачунске операције, задаци из грађанског, каматног и меничног рачуна, као и они са квадратним једначинама са ирационалним и имагинарним коренима и логаритмима. Настава геометрије обухватала је основне појмове из планиметрије, конструкције, цртања у ортогоналној пројекцији, знања о геометријским сликама и телима, као и израчунавање површине и запремине једноставних и сложених геометријских тела. Дескриптивна геометрија је обухватала знања из ортогоналне пројекције, ротације и трансформације пројекција, конструкције мреже и сенке, а учени су и појмови из тригонометрије. Наставу математике пратила су четири школска задатка, а наставу геометрије израда одређеног броја цртежа тушем на папиру.

22 Ако се наведени Наставни план упореди са наставом која је извођена у Србији на основу *Закона о средњим школама* од 12. јула 1912, уочавају се сличности у броју

часова и у предметима, а посебно са наставом која се одржавала у непотпуним, односно у гимназијама које су трајале шест година.

У Наставном програму детаљно је била разрађена настава цртања. Изучавали су се слободоручно цртање, цртање флоралних мотива, перспектива и сенчење, цртање по природним мотивима, цртање напамет и по моделу, скицирање, фигурално цртање, као и цртање у разним материјалима.

У свих шест разреда, у оквиру наставе српског језика учили су се правопис, граматика, писање по диктату, поезија и проза напамет, а у шестом разреду анализирана су дела најпознатијих хрватских и српских писца. Током месеца, у зависности од узраста, рађена су од једног до четири школска писмена задатка, чије су теме углавном биле везане за свакодневни живот.

У настави историје изучаван је стари, средњи и нови век, као и историја Аустроугарске монархије и династије Хабсбурговаца. Национална српска историја мало је обрађивана.

И у оквиру других гимназијских предмета, географије, физике, хемије и других, учили су се основни појмови, стручни термини и области које су давале основу за даље учење, односно за студирање појединих наука.

У настави гимнастике, током свих шест година, праћен је физички развитак ученика, али је увежбаван и војнички поздрав.

Наставни план за Реалну гимназију у Београду 1916/17²³ дат је у табели 1.

23 Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17, Београд 1917, 6-9.

УЏБЕНИЦИ И ЛЕКТИРА

Пошто је употреба српских ћириличних књига била забрањена, уџбеници коришћени у настави ове Гимназије били су углавном штампани у Загребу, првих деценија XX века, а за мађарски и немачки језик – у Бечу или Будимпешти. Уџбеници за наставу српског језика били су такође штампани у Загребу, а уџбеници за веронауку грчко-источне вере – у Новом Саду, Сремским Карловцима и Земуну. Између осталих, коришћени су и следећи уџбеници:²⁴

БЕРОНАУКА

Римо-католичка вера:

- *Veliki katolički katehizam za srednja učilišta*, Zagreb 1908;
- dr Franjo Barac, *Liturgika*, Zagreb 1908;
- dr Feliks Suk, *Katolička apologetika*, Zagreb 1912.

Грчко-источна вера:

- Jovan Petrović, *Biblijska povjesnica starog i novog zavjeta*, Zagreb 1909;
- Mihailo Milovanović, *Hrišćanski katihizis pravoslavne crkve za srednje škole*, Novi Sad 1906;
- Nikola Živković, *Istorija hrišćanske crkve*, Donja Tuzla 1897.

Мојсијева вера:

- dr H. Jakobi, *Biblijska povjesnica za izraelsku mladež pučkih i nižih srednjih škola*, Zagreb 1901;

24 У Извештају Реалне гимназије у Београду за 1916/17. дат је комплетан списак уџбеника који су коришћени у настави.

Предмет	I	II	III	IV	V	VI	Укупно
Веронаука	2	2	2	2	2	2	12
Српски језик	3	4	3	2	2	2	16
Немачки језик	3	3	3	3	3	3	18
Мађарски језик	3	3	3	3	3	3	18
Латински језик	-	-	5	5	6	6	22
Француски језик	-	-	5	5	3	5	18
Земљопис	3	2	2	2	1	1	11
Историја	-	2	2	2	2	3	11
Математика	4	4	3	3	3	3	20
Геометрија	1	3	3	3	4	5	19
Дескрптивна геом.	-	-	-	-	3	3	6
Физика	-	-	3	2	-	-	5
Хемија	-	-	-	2	3	3	8
Јестаственица	2	3	-	-	3	3	11
Цртање	4	4	4	4	4	2	22
Краснопис	2	1	-	-	-	-	3
Гимнастика	2	2	2	2	2	2	12
Певање	2	2	2	2	2	2	12

Табела 1
Table 1

- dr Gavro Schwarz, *Povjest Židova*, I dio, Zagreb 1906.

- Franjo Petričić, *Čitanka za više razrede srednjih učilišta*, Zagreb 1915.

СРПСКИ ЈЕЗИК

- dr Tomo Maretić, *Gramatika*, Zagreb 1906;
- Mirko Divković, *Čitanka*, Zagreb 1913;
- Mirko Divković, *Rečenice*, Zagreb 1912;
- Mirko Divković, *Čitanka za III razred*, Zagreb 1909;

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

- dr H. Scheidel, *Nemačka vežbanica za prvi razred srednjih učilišta*, Zagreb 1914;
- dr H. Scheidel, *Nemačka vežbanica za niži razred srednjih učilišta*, Zagreb 1908;

- dr Gustav Šamšalović, *Nemačka vežbanica za treći i četvrti razred srednjih škola*, Zagreb 1911;
- Ernest Pascher, *Nemačka čitanka za peti i šesti razred*, Zagreb 1915.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

- Gaal Mózes, *Magyar olvasókönyv*, Budapest 1902;
Magyar nyelotan, Budapest.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

- dr Julije Golik, *Latinska gramatika za srednje škole*, Zagreb 1912;
- M. Horvatin, *Latinska vežbanica za I gimnazijski razred*, Zagreb 1916;
- Mirko Divković, *Vežbanica za II gimnazijski razred*, Zagreb 1912;
- dr Julije Golik, *Izbor iz Kornelija Nepota*, Zagreb 1910;
- Stjepan Senc, *Latinska vežbanica za gornje razrede gimnazijske*, Zagreb 1903;
- dr Julije Golik, *G. Julii Ceasaris commentarii de bello Gallico*, Zagreb 1901;
- Martin Kuzmić, *Ciceronov prvi govor protiv Kataline*, Zagreb 1907;
- Leonardo Jumić, *Odabrane pjesme P. Ovidija Nadona*, Zagreb 1905.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

- dr Julije Adamović, *Francuska početnica za srednje škole*, Zagreb 1915;
- dr Julije Adamović, *Francuska gramatika za srednje škole*,

Zagreb 1912;

- Teodor Engwar, *Colomba. Prosper Mérimée*, Leipzig 1909.

МАТЕМАТИКА

- Petar Nemu, *Aritmetika za niže razrede srednjih učilišta*, Zagreb 1914;
- dr Franjo Hočevar, *Aritmetika i alegebra za više razrede*, Zagreb 1913;
- *Logaritamske tablice*, sastavio dr Studenička, a dodao dr D. Segen, Zagreb 1912.

ГЕОМЕТРИЈА

- Petar Nenin, *Počela geometrije za niže razrede realke i realnih gimnazija, I dio za II razred*, Zagreb 1912;
- dr David Segan po knjizi dr Franja Hočevara, *Geometrija za više razrede*, Zagreb 1906;
- dr Karlo Zahradnik i dr David Segan, *Geometrijska vežbanica za više razrede, I dio*, Zagreb 1905;
- dr David Segan, *Geometrijska vežbanica za više razrede, II dio*, Zagreb 1899.

ДЕСКРИПТИВНА ГЕОМЕТРИЈА

- Franjo Schiffner, preveo Petar Nenin, *Rukovodj k nauci o deskriptivnoj geometriji u realkama i sličnim zavodima*, Zagreb 1904;
- dr David Segan, *Uputa u deskriptivnu geometriju pomoću sustavno poredjanih zadaća*, Zagreb 1902.

ЗЕМЉОПИС

- dr I. Hoić, *Zemljopis od I do VIII razreda*, Zagreb 1909;
- *Kozennov geografski atlas*, priredio dr Hinko pl. Hranilović, Beč 1908;
- dr Jos. Modestin, *Zemljopis i statistika Austrougarske monarhije za srednja učilišta*, Zagreb 1915.

ЈЕСТАКТВЕНИЦА

- Vjekoslav Pokorni, *Prirodopis životinjstva za niže razrede srednjih škola*, po 29. nemačkom izdanju od dr Roberta Laczela na podlozi bioloških pojava, Zagreb 1913;
- Vjekoslav Pokorni, *Prirodopis bilja za niže razrede*, Zagreb 1915;
- dr Alf Burgerstein, *Botanika za više razrede*, Zagreb 1903.

ИСТОРИЈА

- dr Ivan Hojić, *Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola*, Zagreb, 1912;
- dr Stjepan Skrulj, *Putzgerov historički atlas za stari, srednji i novi vek*, Beč, 1904;
- dr Stjepan Skrulj, *Povjest srednjeg veka za više razrede*, Zagreb, 1912.

ФИЗИКА

- dr Oto Kučela, *Počela fizike na osnovu iskustva i pokusa za niže razrede*, Zagreb 1907.

ХЕМИЈА

- Nikola Hartman, *Kemija i minerologija za četvrti razred realnih gimnazija i realki*, Zagreb 1903;
- dr J. Domac, *Anorganska hemija za više razrede*, Zagreb 1911.

ЛЕКТИРА ИЗ ЛАТИНСКОГ ЈЕЗИКА

Пети разред:

- dr J. Golik, *Caesare: De bello Gallico*, lib. I, VI.

Шести разред:

- M. Kuzmić, *Sallustius: Jugurtha*, C. 1-70;
- M. Kuzmić, Ciceronov prvi govor protiv Kataline;
- L. Jurmić, Izabrane pesme P. Ov. Nazona;
- E lib. Tristium: IV 10, I 3, III 7; E Lib. Fastorum: II 83-118, IV 809-862, II 481-512; E lib. Metamorph: VI 146-223, 226-312, VI 313-381; VIII 173-235, VIII 611-724, X 164-219, XI 86-193. XV 871-897.²⁵

У оквиру српског језика читана су и анализирана прозна дела и песме: списи Ђуре Даничића, Вука Караџића (*Хасан-агиница*), Ивана Мажуранића (*Смрт Смаил-Аге Ченгића*), Иве Харамбашића (*Идила*), Фрање Марковића (*Дом и свијет*), Силвија Крањчевића (*Вили нјесме*), Новичина (*Новчић*), Ђуре Јакшића

²⁵ Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17, Београд 1917, 22.

(*Поток жубори*) и Стјепана Митров Љубише (*Кањош Мацедонових*).

ПРОФЕСОРИ

У Реалној гимназији у Београду углавном су предавали аустроугарски гимназијски професори из Будимпеште, Загреба, Осијека, Дубровника и Вараждина. Током друге године рада, међу њима је било и београдских средњошколских професора: из Друге београдске гимназије Јован Хутер, који је предавао француски језик, и др Сима Тројановић, који је предавао јестаственицу; из београдске Реалке Милутин Драгутиновић, који је предавао српски језик, и Јосиф Ковачевић, за математику и просторну геометрију; из Четврте београдске гимназије Никола Николић, који је предавао српски и француски језик, и Добросав Ковачевић, професор теологије. Осим њих, наставу су држали и професори из гимназија у Пироту, Битољу, Крушевцу и Штипу.

Иако су аустроугарски предавачи већином били војна лица, међу њима је било и научних радника, као што је др Иван Касумовић, доцент на Универзитету у Загребу и први члан Југославенске академије знаности и умјетности, који је предавао српски и латински језик. Осим

њег, школске 1917/18. за професора математике, геометрије и хемије био је примљен и Србин Боривоје Милојевић, асистент на Универзитету у Београду.

Ни учитељи вештина нису били аматери. Цртање је предавао академски сликар из Беча Емил Илинг, а певање Емил Рајзер, учитељ соло певања у Земаљском казалишту у Загребу, .

Неки аустроугарски професори били су носиоци многобројних одликовања, као што су Антон Хорват, професор мађарског језика (*Војни крст за заслуге са мачевима*), и Албин Мерта, професор гимнастике (*Златни крст за заслуге на врнци*).

У Реалној гимназији у Београду предавали су:²⁶

- Током школске 1916/17. године
- Командант школе: Зено пл. Соретић од Жумберга²⁷
- Управитељ школе: Фрањо Узети (Franjo Usetty)

Наставници обавезних предмета:

1. Фрањо Узети (Franjo Usetty), мађарски језик
2. Јосип Антуновић, математика и геометрија
3. др Матија Хериц, немачки језик и краснопис
4. Хелиодор Храњец,

²⁶ *Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17. и 1917/18.* Београд 1917. и 1918.

²⁷ Зено Соретић, пореклом Хрват, био је аустроугарски официр, потпуковник, који се заљубио у лепу и младу Косару, девојку из сиромашне београдске породице. После Првог светског рата са њом се оженио, прешао у српску војску са истим чином

и добио ћерку по имену Зоа, која је, по сећању господина Поповића, 2001. године живела у Италији. Из писмених сећања господина Миодрага Поповића, уз поклоњену фотографију Педагошком музеју, на којој су професори Реалне гимназије у Београду, јуна 1918. године.

- земљопис и историја
5. Јован Хутер (Jovan Hutter), француски језик
  6. Емил Илинг (Emil Illing), просторно цртање
  7. др Иван Касумовић, српски и латински језик
  8. Јурај Кушмишевић, српски језик, историја и краснопис
  9. Звонимир Лукшић, математика, нацртна и описна геометрија
  10. Албин Мерта, гимнастика
  11. др Милан Метелка, хемија, физика и краснопис
  12. Карло Милер (Karlo Müller), српски, латински и немачки језик
  13. Јосип Заплетал, природопис, математика и геометрија
  14. др Јосип Марошевић, школски лекар

Екстерни наставници обавезних предмета:

1. Јакоб Алтарац, веронаука сефардског реда
2. Добросав Ковачевић, грчко-источна веронаука
3. Емил Куси (Emil Kuszi), евангелистичка веронаука
4. Игнац Шланг (Ignac Schlang), веронаука ешкенаског реда
5. Алоиз Вагнер (Alois Wagner), римокатоличка веронаука

Екстерни наставници релативно-обавезног певања:

1. Божа Лукић, црквено певање
2. Емил Рајзер (Emil Reizer), певање

Током школске 1917/18. године

- Командант школе: Зено пл. Соретић од Жумберга
- Управитељ школе: Антон Хорват (Anton Horvath)

Наставници обавезних предмета:

1. Антон Хорват (Anton Horvath), мађарски језик
2. Милутин Драгутиновић, српски језик
3. Милан Дукић, математика и физика
4. Сигмунд Ајхнер (Sigmund Eichner), мађарски језик
5. Хелидор Храњец, географија и историја
6. Емил Илинг (Emil Illing), просторно цртање
7. Стефан Колар, немачки и латински језик
8. Јосиф Ковачевић, математика и просторно цртање
9. Дамјан Ковачевић, историја, географија, српски и француски језик, и краснопис
10. Звонимир Лукшић, математика, геометрија и описна геометрија
11. Албин Мерта, гимнастика
12. Боривој Милојевић, математика, геометрија и хемија
13. Милош Милошевић, немачки језик и математика
14. Карло Милер (Karlo Müller), латински језик
15. Никола Николић, српски и француски језик

16. др Фрањо Ошлај (Franjo Osalay), мађарски језик
17. Константин Перић,
математика, геометрија,
немачки језик и краснопис
18. Ернест Соколовић, географија,
јестаственица и краснопис
19. др Сима Тројановић, јестаственица
20. др Јосиф Марошевић,
школски лекар

Екстерни наставници обавезних предмета:

1. Јакоб Алтарац, веронаука сефардског реда
2. Добросав Ковачевић, грчко-источна веронаука
3. Емил Куци (Emil Kuszi), евангелистичка веронаука
4. Игнац Шланг (Ignac Schlang), веронаука ешкенаског реда
5. Алоис Вагнер (Alois Wagner), римокатоличка веронаука

Екстерни наставници релативно-обавезног певања:

1. Божо Лукић, црквено певање

ИСПИТ ЗРЕЛОСТИ

Након завршене прве школске године у Реалној гимназији у Београду, ученици који су испуњавали услов, односно приватни ученици који су положили седми и осми разред гимназије, имали

су могућност да полажу испит зрелости. Писмени део испита - српски, мађарски, немачки, латински, односно француски језик и математика полагали су се од 3. до 7. јуна, а усмени испит 17. и 18. јуна 1917. године.²⁸

Задаци за писмени испит зрелости:

Српски језик:

Утицај песништва на човечанство

Немачки језик:

Wiege und Sarg

Латински језик:

Cicero: Pro Archia poeta C, 10, 23-26

Француски језик:

Eloge du prince de Condé par Bossuet

Мађарски језик:

Három aranyos halacska – 35 реди

Математика:

1. Неко улаже у почетку сваке године једну исту суму новца r круна по 35% с интересом на интерес и прими зато на крају десете године 3035 круна и 36х. Колико је сваке године улагао?

2. Дата је висина праве купе $h = 5$ dm и угао на врху два $\alpha = 50^\circ$. Има се израчунати површина и запремина те купе.

Сви пријављени кандидати, њих двадесеторо, са успехом су положили матурске испите, чиме им је дата могућност да упишу високе школе и факултете у оквиру граница Аустроугарске монархије.

Највећи број оних који су положили испит зрелости били су ученици Гимназије, њих дванаесторо, а осталих осморо су дошли из других делова Србије или из

²⁸ Извештај Реалне гимназије у Београду за 1917/18, Београд 1918, 12.

Аустроугарске. По месту становања, највише је било ученика из Београда, њих дванаесторо, један из околине Београда, из Белог Потока, један из Неготина и шесторо из Аустроугарске. На матуру је изашло 20 ученика, и то 14 српских ђака, једна Српкиња из Петроварадина и пет аустроугарских официра. Интересанто је да је међу ученицима који су положили матуру била и једна девојка, Босиљка Крстић из Петроварадина.

Ученици који су положили испит зрелости:²⁹

1. Алкалај Давид, из Београда, ученик Гимназије
2. Алијас Моша, из Београда, ученик Гимназије
3. Данон Исак, из Београда, ученик Гимназије
4. Де Мајо Самуило, из Београда, ученик Гимназије
5. Голубовић Михаило, из Београда, ученик Гимназије
6. Хофштатер Лудвиг, из Беча, није похађао Гимназију
7. Крстић Босиљка, из Петроварадина, није похађала Гимназију
8. Кузмановић Миодраг, из Белог Потока, ученик Гимназије
9. Лоев Виктор, није похађао Гимназију
10. Миросављевић Драгослав, из Београда, није похађао Гимназију

²⁹ *Ibid.*, 12.

³⁰ Статистички подаци исказани су на основу штампаних

11. Радукић Душан, из Избишта, није похађао Гимназију
12. Ристић Божидар, из Београда, ученик Гимназије
13. Рубеновић Рафаило, из Београда, ученик Гимназије
14. Русо Јосиф, из Београда, ученик Гимназије
15. Симовић Бошко, из Шида
16. Стајић Сима, из Београда, није похађао Гимназију
17. Стајић Михаило, из Београда, ученик Гимназије
18. Тројановић Радмило, из Београда, ученик Гимназије
19. Урбанек Јарослав, из Београда, ученик Гимназије
20. Фестал Франц, из Алштат Дрозендорфа, није похађао Гимназију

УЧЕНИЦИ

С обзиром на ратно време, као и на то да је Гимназија била под окупаторском управом, број уписаних ученика током обе школске године био је доста велики. Највећи број ученика био је из Београда, четрнаест година стари синови трговаца, православне вере, који су углавном знали само српски, а од страних језика немачки.

Број уписаних редовних и приватних ученика школске 1916/17³⁰ дат је у табели 2.

Извештаја Реалне гимназије у Београду за 1916/17. и 1917/18. школску годину.

Редовни					Приватни	
Разред	Разредни старешина	Положили	Неиспитани	Напустили	Положили	Укупно
Ia	Ј. Кушмишевић	44	1	7	2	54
Ib	Х. Храњец	45	-	6	3	54
II	З. Лукшић	53	-	17	-	70
III	К. Милер	52	1	9	-	62
IV	Ј. Антуновић	57	7	-	-	64
V	Ј. Запелта	27	2	1	-	30
VI	М. Хериц	26	-	40	-	36
Укупно		304	11	50	5	370

Табела 2
Table 2

Разред	Разредни старешина	Положили	Неиспитани	Напустили	Понављали	Поправни	Умрли	Укупно
Ia	Н. Николић	61	-	4	-	7	-	72
Ib	Е. Соколовић	63	3	2	3	2	-	73
Ic	К. Перић	61	-	1	4	4	-	70
IIa	М. Драгутиновић	53	-	3	-	6	-	62
IIb	Д. Ковачевић	55	-	7	-	5	1	68
IIIa	М. Дукић	29	-	2	-	9	-	40
IIIb	З. Лукић	36	-	1	-	1	1	39
IV	С. Колар	44	-	10	-	9	1	63
V	Х. Храњец	47	-	10	-	2	1	60
VI	М. Милошевић	24	1	-	-	-	-	25
Укупно		473	4	40	7	45	4	573

Табела 3
Table 3

Број уписаних редовних ученика школске 1917/18. дат је у табели 3.

Број уписаних приватних ученика школске 1917/18. дат је у табели 4.

Укупан број ученика током школске 1916/17. и 1917/18. дат је у табели 5.

Током школске 1916/17. и 1917/18. године укупан број ученика уписаних у

Гимназују износио је 1133, од чега је редовних било 938, а приватних 195. Редовних и приватних ученика који су са успехом положили разред било је 939, поправни испит полагало је 65, а понављало је 20. Из школе је иступило 90, а током 1917/18. умрла су четири ученика.

Разред	Положили	Полажу поправни	Понављају	Укупно
Ia	14	-	-	14
Ib	12	1	-	13
Ic	11	3	2	16
IIa	13	3	-	16
IIb	15	2	-	17
IIIa	14	1	3	18
IIIb	11	-	5	16
IV	26	7	3	36
V	9	3	-	12
VI	12	-	-	12
VII	1	-	-	1
VIII	19	-	-	19
Укупно	157	20	13	190

Табела 4
Table 4

	Редовни	Приватни	Редовни	Приватни	Укупно
	1916/17.	1916/17.	1917/18.	1917/18.	
Положило разред	304	5	473	157	939
Неиспитани	11	-	4	-	15
Иступили	50	-	40	-	90
Поправни испит	-	-	45	20	65
Понављају разред	-	-	7	13	20
Умрли	-	-	4	-	4
Укупно	365	5	573	190	1133

Табела 5
Table 5

	Редовни и приватни	Редовни	Приватни	Укупно
Место	1916/17.	1917/18.	1917/18.	
Из Београда	211	358	109	678
Из Србије	89	180	63	332
Из Аустрије	-	7	7	14
Из Угарске	2	5	7	14
Из Хрватске и Славоније	5	13	2	20
Из Босне и Херцеговине	1	-	1	2
Из иностранства	4	11	-	15
Укупно	312	574	189	1075

Табела 6
Table 6

Занимање	1916/17.	1917/18.	Укупно
Велетрговац	18	21	39
Рентијер	15	15	30
Трговац	67	157	224
Трговац на мало	39	97	136
Државни чиновник	47	137	184
Општински чиновник	24	49	73
Државни службеник	5	19	24
Адвокат и лекар	13	37	50
Свештеник, професор и учитељ	43	85	128
Официр	10	51	61
Финансијски стражар	-	4	4
Војник	1	4	5
Ратар	2	12	14
Радник	6	22	28
Друга занимања	22	54	76
Укупно	312	764	1076

Табела 7
Table 7

Број ученика по месту становања током 1916/17. и 1917/18. дат је у табели 6.

Највећи број ученика био је из Београда (678), али је велики број (332) дошао на школовање и из других места у Србији. Неупоредиво је мање било ученика из Хрватске и Славоније (20), из Аустрије (14), Угарске (14) и из иностранства (5). Најмање је било ученика из Босне и Херцеговине (2).

Број уписаних ученика по сталежу родитеља дат је у табели 7.

Што се тиче сталежа родитеља, највише је било деце трговаца (224), доста је било ученика чији су родитељи били државни чиновници (184) и трговци на мало (136), као и свештеници, професо-

ри и учитељи (128). Пошто се школарина плаћала, сасвим је разумљиво што је деце из радничких (28) и сељачких породица (14) било мало, а најмање је било ученика (4) чији су родитељи били финансијски стражари, за шта је било потребно да су аустроугарски држављани.

Број ученика по вероисповести 1916/17. и 1917/18. дат је у табели 8.

С обзиром да је у то време у Београду радила и Немачка гимназија, разумљиво је да је највећи број ђака био православне вере (840), знатно мање мојсијеве (156) и католичке вере (66), а најмање евангелиста (14).

Подељеност ученика по знању страног језика 1916/17. и 1917/18. дат је у табели 9.

Вера	1916/17.	1917/18.	Укупно
Римо-католичка	24	42	66
Православна	219	621	840
Евангелистичка	2	12	14
Мојсијева	67	89	156
Укупно	312	764	1076

Табела 8

Табела 8

Језик	1916/17.	1917/18.	Укупно
Само српски	184	612	796
И немачки	69	69	138
И мађарски	3	12	15
И француски	20	14	34
И шпански	47	67	114
Укупно	323	774	1097

Табела 9

Table 9

Највећи број уписаних ученика знао је само српски језик (796). Већи број је, осим српског, знао и немачки језик (138), који се учио у средњим школама у Србији, а пошто је велики број ученика био јеврејског порекла, 114 њих је знало и шпански. У средњим школама, пре

Првог светског рата, француски језик био је мање заступљен, па је њега знало 34, а мађарски, који се није учио, само 15 ученика.

Распоређеност ученика по узрасту дата је у табели 10.

	Ред. и прив.	Редовни	Приватни	
Узраст (година)	1916/17	1917/18.	1917/18.	Укупно
10	1	1	-	2
11	4	14	3	21
12	21	50	7	78
13	62	116	19	197
14	50	139	23	212
15	53	72	35	160
16	66	72	34	146
17	13	46	23	113
18	26	77	18	89
19	9	45	7	28
20	3	12	7	12
21	3	2	6	9
22	1	-	1	2
23	-	-	4	4
24	-	-	1	1
25	-	-	2	2
Укупно	312	574	190	1076

Табела 10
Table 10

Слика 3. Зграда Војне академије у Београду (разгледница)
Figure 3 Military Academy building in Belgrade (post card)

Старосна граница за упис у Гимназију очигледно није била одређена, па је било ученика и са 25 година. Највећи број имао је 14 година (212), али је исто тако био велики број оних у узрасту од 12 до 18 година. Најмање је било ученика са 24 године (1), као и оних са 10, 22 и 25 година (по 2).

Иако није била интернатски строга, дисциплина је у школи регулисана посебно штампаним Дисциплинским правилима. Између осталог, ученицима је било забрањено да одлазе у кафане и да се шетају корзоом у женском друштву,

а ради одржавања реда, за оне најнепослушније постојао је карцер, односно затвор. Ђаци су били обавезни да на левом рукаву капута носе амблем са ознаком К.К.Р.Г. – *Цесарско краљевска реална гимназија*, који их је на улици штитио од полицијске суровости, али им је и налагао да буду обазриви у свом понашању.³¹ Професори Гимназије су инсистирали и на учешћу родитеља у школском животу, као и на међусобној повезаности самих ученика. Бољи ученици упућивали су у учењу лошије, а богатији су материјално помагали сиромашним ђаци-

³¹ Извештај Реалне гимназије у Београду за 1916/17, Београд 1917, 3.

ма. Подаци изнети у *Извештајима* ове Гимназије указују да је владање ученика било задовољавајуће, а да је постигнут успех у учењу омогућавао даљи наставак школовања како у гимназијама тако и на факултетима.

* * *

Први светски рат у Србији је прекинуо функционисање свих државних институција, па и рад основних и средњих школа. Након заузимања Београда и Србије, крајем 1915. године, Аустро-Угари су организовали војну окупациону управу, у чију делатност је спадало и школство. Са циљем да униште српску културу и образовање и да наметну свој политички и анексионистички утицај, припадници Двојне монархије су почетком јесени 1916. отворили Реалну гимназију

у Београду. Као прва средњошколска установа у поробљеној Србији, имала је све одлике стране школе – обавезно учење немачког и мађарског језика, забрану употребе ћирилице, коришћење уџбеника штампаних у Хрватској и Босни, занемаривање српске историје и домаћих писаца. У страху од патриотских тежњи српске интелигенције и учитеља, наставу су изводили аустроугарски официри, а током друге године постојања и неки српски професори. Строга дисциплина, дрил у васпитавању и константна контрола ученичког понашања отежавали су њихово одрастање, као и сам процес учења. И поред негативног утицаја, постојање ове Гимназије омогућило је, међутим, да се одржи изванредан континуитет у образовању српске младежи. Као таква, она је важна за историју школства и просвете у Србији.

Maja Nikolova*

SCHOOL SYSTEM IN BELGRADE DURING THE WORLD WAR I IMPERIAL AND ROYAL SECONDARY SCHOOL

Summary

During 1916 Serbia was destroyed country with dispersed families suffering from insecurity, famine, diseases and fear of enemy, which occupied the country. The normal life was interrupted meaning also the closing down of Serbian schools so the students were left to the hardships of war and internment. Wanting to destroy Serbian culture and education and also wishing to show to Europe their care for the subjugated peoples the Austro-Hungarians started in 1916 with opening of elementary and secondary schools where the pupils were educated in the spirit of the dual monarchy. The parents because of the strong Austrian influence and pupils because of the strict discipline often did not accept such schools so the number of pupils attending them was small.

In the fall of 1916 in Belgrade was established the six-year Secondary school having as a model the secondary schools in Austria-Hungary. The curriculum it offered included all subject usually thought in secondary schools or classical high schools although the greatest amount of courses was devoted to the learning of German and Hungarian language. Special attention was paid to the teaching of drawing and on these courses the pupils according to their inclinations learned to draw and paint still life and landscapes after the model or memory and also were working with different materials. The use of Cyrillic alphabet was banned from the school so the pupils used the Croatian and Bosnian textbooks published in the end of 19th or in the beginning of the 20th century. The professors teaching at the school were mostly the Austro-Hungarian officers and in the second year of activity of the School the Serbian professors were also accepted. Considering the war time the School was well equipped with necessary school furniture and equipment and it also had the special classroom for physical training. The wearing of school uniform including a cap with the School symbol was compulsory as well as the obeying strict disciplinary rules.

The analysis of the archives and memoir literature leads to the conclusion that complete schooling system in Serbia under the Austro-Hungarian occupation had the characteristics of the imperial goals. The learning was under the control of the occupying

---

* Maja Nikolova, MA pedagogue, Educational Museum, Belgrade

forces so the teaching had political and ideological character and education was based on the military discipline. Even though the Secondary School in Belgrade had all the characteristics of Austro-Hungarian political propaganda, its work resulted in certain continuity of education of the Serbian students so in that context the activity of this School is important for the history of our schooling system. The increased number of pupils in the second academic year as well as the possibility for private students to take the final examinations justify the activity of this educational institution, which despite strong foreign influence helped to prepare the certain number of Serbian students for the future life in their new homeland.